TITU MAIORESCU AND THE ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica, Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract:În a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, Titu Maiorescu a fost una dintre personalităţile marcante ale culturii române. Este considerat întemeietorul criticii române moderne, îmbinând teoria cu practica, a luptat pentru cultivarea limbii române, a combătut falsele valori, a promovat criteriul estetic în analiza operelor literare şi a contribuit decisiv la promovarea şi afirmarea unor mari scriitori ai epocii. Titu Maiorescu rămâne un reprezentat de seamă al curentului tradiţionalist-popular, prin atitudinea pe care a avut-o în ceea ce priveşte problemele limbii şi scrierea românească, militând împreună cu alţi cărturari moldoveni, dar şi ardeleni şi munteni pentru scrierea fonologică şi pentru caracterul naţional şi popular al limbii române, pentru unificarea ei şi pentru impunerea unei norme supradialectale în scriere. Junimea, Convorbiri literare, Maiorescu, deopotrivă, şi-au asumat dreptul de a nu permite unele practici anarhiste în scrierea limbii române.

Keywords: fonetism, etimologism, cultura română, unitatea limbii, sistem ortografic maiorescian, alfabet latin şi chirilic…

Summary

În secolul al XIX-lea, problemele limbii române au continuat să fie subiect de cercetare, nu numai pentru lingviştii şi filologii români, dar, deopotrivă, şi pentru scriitori, critici literari şi alte categorii sociale, cunoscători ai limbii vechi şi ai celei populare, avizaţi în a da cele mai bune rezolvări problemelor lingvistice ale vremii. În ceea ce priveşte problemele de limbă, pentru Titu Maiorescu, mentorul spiritual al revistei „Convorbiri literare”, timp de o jumătate de secol, ortografia a ocupat locul central, interesul său pentru impunerea unei ortografii simple, raţionale, ştiinţifice fiind unul de notorietate în epoca dominată oficial de etimologismul latinist.

Între cei care au contribuit, prin scrierile lor, la stabilirea unor norme ortografice în scrierea limbii române, agreate de cei mai mulţi dintre vorbitori, valabile, în mare parte, până astăzi, se numără şi Titu Maiorescu, prin concepţiile sale ştiinţifice, prin argumentaţia logică, atras de multe dintre problemele limbii noastre, chiar dacă nu poseda decât o sumară cultură lingvistică propriu-zisă, contribuţiile lui însemnând un progres în mai multe domenii, ca teoretician al culturii româneşti.

În anul 1862, pe când era director al Gimnaziului din Iaşi, a publicat în „Anuarul” acestui gimnaziu o disertaţie de lingvistică şi pedagogie, intitulată *De ce limba latină este chiar în privinţa educaţiunii morale studiul fundamental în gimnaziu,* considerată prima lucrare în limba română a lui Titu Maiorescu, abia întors de la studii din Germania şi Franţa. În prima parte a acestei disertaţiei el se ridică împotriva celor care considerau că traducerile pot să ia locul textelor originale, susţinând că studiul limbii latine în gimnaziu are un rol deosebit în educaţia

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

intelectuală şi morală a elevilor, limba latină este superioară tuturor celorlalte obiecte de învăţământ şi că traducerile sunt bune pentru cunoaşterea literaturii latine. Disertaţia criticului junimist în favoarea limbii latine este un document revelator pentru orientarea lui din anii tinereţii, chiar dacă în epocă, principalul argument în favoarea limbii latine îl constituia doar sublinierea originii romane a limbii noastre. Maiorescu preciza că pentru a cunoaşte procesul de formare şi dezvoltare a limbii române, pornind de la latina populară, trebuie făcut, detaliat, istoricul fiecărui cuvânt şi sunet. Ideile formulate de acesta, la 22 de ani, asupra unor probleme ale limbii şi asupra metodei de studiere a formării şi dezvoltării istorice a limbii române sunt valabile şi azi, Maiorescu propagând, încă de acum 150 de ani, principiile ştiinţifice ale şcolii istorice şi comparatiste.

Ca director al Şcolii normale de la Trei Ierarhi, Maiorescu a editat în anul 1864 un „Anuar" şi al acestei şcoli, în care a publicat *Regulile limbii române pentru începători*, în fapt, 28 de paragrafe, în care demonstra şi argumenta, cu exemple, elementele de bază ale gramaticii elementare: alfabetul, litera, sunetul, silaba şi părţile de cuvânt. El sublinia rolul important al gramaticii în predarea limbii române, constatând că şcoala primară de atunci nu putea asigura însuşirea corectă a limbii române. Cele 28 de paragrafe pun în lumină un mare simţ pedagogic, autorul porneşte de la lucruri cunoscute şi concrete spre noţiuni noi şi abstracte; aceste reguli nu nimic original, de remarcat fiind claritatea şi metoda pedagogică a expunerii (în 1879, *Regulile* lui Maiorescu au fost retipărite şi folosite la clasă, de către fostul său elev de la Trei Ierarhi, Ion Creangă).

După aceste scrieri din prima perioadă de activitate a criticului literar, aparent minore, dar semnificative şi necesare în epocă, Maiorescu va începe dezbaterea unor probleme majore ale culturii noastre, problemele limbii ocupând locul central. Preocupările sale de-acum se înscriu, după cum mărturisea chiar el, în „direcţia nouă", având în vedere combaterea neadevărurilor în orice domeniu, lipsa spiritului ştiinţific şi a patriotismului fals şi, deopotrivă, imitaţiile a tot ceea ce era străin pentru cultura română. Un neadevăr în limbă era considerat de către Maiorescu exagerările latiniştilor, al căror adversar neînduplecat a fost (a combătut cu ironie denaturările lui Simion Bărnuţiu, care susţinea revenirea la dreptul roman şi la instituţiile romane, *Tentamen criticum*, gramatica latinizantă a lui A. T. Laurian, dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim).

Însă, cea mai controversată problemă a lingvisticii româneşti, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, era cea a ortografiei, pentru că trebuiau rezolvate două chestiuni: 1.stabilirea semnelor grafice latine care să le înlocuiască pe cele chirilice şi, 2. stabilirea principiului de bază al scrierii limbii române. Latiniştii au fost cei dintâi care au cerut introducerea alfabetului latin, susţinând adoptarea acestuia în totalitate, fără niciun semn diacritic, însă, se impunea o fixare a scrierii cu litere latine, pe baze ştiinţifice.

Titu Maiorescu şi-a expus părerile asupra ortografiei în trei lucrări importante, anume: *Despre scrierea limbii române* (primele două părţi au apărut în 1866, iar ultimele două în 1873) şi două rapoarte prezentate în Academia Română, în 1880 şi în 1904.

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

Preocupările sale ortografice au început în cadrul „Junimii", unde s-a discutat despre necesitatea fixării unui sistem fonetic de scriere, în vederea tipăririi „Convorbirilor literare". Maiorescu a fost însărcinat cu elaborarea noilor principii de scriere, pe care le-a citit în faţa membrilor de la „Junimea", care le-au aprobat apoi. În lucrarea din anii 1866, deşi avea doar 26 de ani, Maiorescu susţinea introducerea definitivă a alfabetului latin, adaptat, însă, la realităţile fonetice româneşti, convins de faptul că scrierea românească trebuie să fie fonetică, din moment ce şi ortografia latină a secolului al XIX-lea era una fonetică. Criticul arăta că literele alfabetului latin nu pot fi primit în totalitate, că din cele 27 de litere necesare redării sunetelor limbii române, 14 pot fi adoptate: *a, o, u, b, d, g, l, m, n, p, r, s, v, z*; apoi admitea pe *e, i, j, f, t, c, h* după ce a stabilit care a fost pronunţarea lor în latină şi care literă trebuie adoptată de noi (de exemplu, în latină, *e* se scria*: e, ae, oe; i* se scria: *i, j, y); ă, ş, ţ* au fost adoptate de Maiorescu cu semnele diacritice actuale, şi, iniţial, nu l-a admis pe *î (â),* în mod eronat. Maiorescu mai afirma şi că unele litere care exprimau în latină sunete netransmise românei nu-şi au locul în scrierea noastră, precum: *y, ph, th, yu;* pentru sunetele româneşti inexistente în latină, recomanda folosirea literelor prin care se notau în limba de origine sunetele din care provin cele specifice limbii române, astfel semioclusivele *ce, ci, ge, gi* trebuiau notate prin *c* şi *g,* urmate de *e* şi *i,* întrucât descind din latină, în multe situaţii (Maiorescu a adoptat această idee de la Samuil Micu şi Petru Maior).

În ceea ce priveşte aplicarea principiului fonetic în ortografia limbii române, Maiorescu nu înţelegea fonetismul în sens general şi absolut, precum Aron Pumnul, ci restrâns substanţial, dându-şi seama că un sunet cunoaşte în vorbire mai multe variante, varietăţi de pronunţare de la o regiune la alta şi chiar de la un individ la altul şi, prin urmare, niciun alfabet al vreunei limbi, fiind vorba de o limbă literară, nu poate exprima toate sunetele şi nicio ortografie nu trebuie să înregistreze toate sunetele limbii, căci aplicat în mod absolut, fonetismul ar duce la dezbinare în limbă. În notarea grafică a sunetelor trebuia avută în vedere latura lor esenţială, sensul, valoarea şi nu realizarea materială; astfel, criticul şi-a dat seama că ortografia limbii române literare notează doar sunetele-tip, care corespund, aproape în totalitate, sistemului de foneme al limbii şi că în scrierea limbii literare trebuie notate numai sunetele cu valoare funcţională (Maiorescu vrea să dovedească faptul că sunetele româneşti *ă, î, ş, ţ* trebuie redate prin litere distincte). El a inclus în alfabetul românesc, pe lângă literele latine care nu prezintă dificultăţi pentru redarea sunetelor româneşti, pe acelea care deosebesc sensurile cuvintelor şi formele lor flexionare (numite azi „foneme"). A mai înţeles şi că ortografia fonetică nu înseamnă înregistrarea tuturor nuanţelor sunetelor vorbirii, numeroase şi variate, ci doar a sunetelor-tip care au rolul de a diferenţia sensurile şi funcţiile gramaticale ale cuvintelor, deci a „fonemelor"; subordonând principiul fonetic celui „logic, intelectual", preconizând, de fapt, prin aceasta, o scriere fonetică pe baze fonologice.

Ultimul capitol al lucrării era o critică la adresa etimologismului latinist, de pe poziţiile şcolii istorice şi comparatiste, arătând că limba este într-o permanentă schimbare, transformare, constante rămânând doar câteva forme flexionare şi sintactice; criticul denunţa pericolul etimologist, ce nu recunoştea evoluţia limbii de-a lungul anilor.

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

Despre scrierea limbii române nu include reguli propriu-zise de ortografie, însă reprezintă prima fundamentare teoretică şi expunere amplă şi clară a principiilor scrierii noastre fonetice. Prin intermediul acestei lucrări, Maiorescu a atacat teoretic şi practic etimologismul latinist, într-un moment în care acesta cunoştea afirmarea în cadrul Societăţii Academice Române, înfiinţate de curând, în 1866.

După stabilirea principiilor ortografiei fonetice, în *Despre scrierea limbii române,* Maiorescu a încearcat să fixeze concret regulile ortografice, ce aveau să fie folosite în „Convorbiri literare", dar, oficial, sistemul său ortografic va fi acceptat mai târziu; deoarece ortografia etimologistă stabilită de fosta Societate Academică Română nu a fost acceptată decât în publicaţiile societăţii, Academia Română, care avea ca prim obiectiv stabilirea unei ortografii unitare, doreşte o astfel de ortografie, în consens cu uzul general al scrierilor scriitorilor vremii. Astfel, în 1879, când influenţa latinismului scăzuse în Academie, a fost instituită o comisie, în componenţa căreia intrau Alecsandri, Laurian, Bariţiu, Odobescu, Hasdeu, Quintescu şi Maiorescu, pentru întocmirea unui proiect ortografic nou, pe care avea să-l citească Titu Maiorescu, în 1880. După ce face un scurt istoric al sistemelor ortografice susţinute în Academie, până atunci, dominate toate de etimologism (pe care, de altfel, îl considera extrem de valoros pentru cercetarea istorică a limbii), şi care nu s-au impus, criticul literar vorbeşte despre necesitatea unei ortografii fonetice, agreate de către cei mai mulţi vorbitori, scriitori, învăţaţi, literaţi…, menţionând că în ortografia propusă de comisie nu putea fi aplicat nici un fonetism pur, nici un etimologism pur, ci un compromis, „un fonetism temperat din necesităţi etimologice".

Autorii propuneau, printre altele:

- păstrarea lui *y, ph, th, k, qu* numai în scrierea numelor proprii;
- eliminarea literelor duble, cu excepţia celor din compuse, precum *înnăscut, înnoire…;*
- scrierea lui *ss* în *massă, rassă, casă,* a lui *s*, rostit *z*, în neologismele *rosă, francesă, sintesă*…, a lui *x*, în neologisme sau nume proprii, ca *lexicon, Alexandru…,* admiţându-se şi dubletele *exemplu* şi *esemplu, expediţiune* şi *espediţiune,* întrebunţarea literelor *j, ţ, ci, gi, chi, ghi;*
- *şte, şti* sunt notate *sce, sci*, dacă alternează cu *sc – cunosci, cunoasce*, dar *ştergar, Ştefan…;*
- vocala *î,* pe care Maiorescu o considera, greşit, doar o nuanţă a lui *ă,* se notează *î,* la început de cuvânt – *îndată*…, şi prin *â,* în celelalte cazuri;
- menţinerea lui *u* final şi *i* final;
- diftongii *ea* şi *oa* se scriu ca azi şi nu *e* şi *o*, accentuaţi

Prin ortografia cu pronunţat caracter fonetic din 1879-1880, faţă de cea din 1869-1870, autorii urmăreau să scoată Academia Română din izolarea la care fusese supusă, proiectul maiorescian a fost adoptat atunci, cu unele modificări, cu o „majoritate întâmplătoare", însă ortografia adoptată era departe de a fi fonetică. De aceea, în 1903, Academia numeşte o nouă comisie, la insistenţele corpului profesoral din învăţământul mediu, comisie din care făceau parte Maiorescu, Hasdeu, Quintescu, Iacob Negruzzi, Ovid Densusianu şi Ion Bianu, proiectul este

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

expus la Academie tot de către Maiorescu, în 1904, al doilea, după cel prezentat în 1880, prin care fonetismul a câştigat definitiv (Hasdeu nu a participat, iar Quintescu s-a declarat împotrivă); consecvent principiului exprimat de Maiorescu, că uzul este hotărâtor în materie de limbă, de-acum se scrie:

- diftongii *ea* şi *oa* se scriu ca azi;
- se elimină grupul *dz* şi se menţine doar *z;*
- grupul *şt* se scrie astfel, în orice situaţie – *creşte, peşte, ştiinţă…;*
- se generalizează scrierea cu *ă,* iar *â* se menţine după *c, g (cânt, gând*…) şi în cuvintele *Român, România*…, în virtutea tradiţiei (în anul 1904 a apărut şi o broşură cu aceste norme, redactată de Titu Maiorescu, Ion Bianu şi Ovid Densusianu).

Maiorescu a înţeles că alfabetul limbii române trebuia să aibă un caracter latin unitar, că ortografia trebuie fixată după „uzul general", că o scriere strict fonetică este oricând imposibilă. El a conceput limba ca un fenomen obiectiv şi dinamic, în continuă mişcare, evoluţia ei se produce după anumite legi obiective, individul vorbitor neputând interveni în cursul lor, limba este un fenomen social, o creaţie a poporului; între limbă şi gândire, mai susţinea criticul român, este un raport direct, evoluţia limbii marcând progresul din gândirea oamenilor. Maiorescu punea pe primul plan norma lingvistică, acceptată de toţi cei instruiţi, prin consensul unanim al oamenilor culţi. În acelaşi timp, teoreticianul „Junimii" a criticat foarte dur ideile exagerate ale latiniştilor, etimologismul lui Timotei Cipariu (care vrea ca formele cele mai vechi ale cuvintelor să fie cele mai bune, întrucât sunt mai apropiate de latină) şi fonetismul lui Aron Pumnul (potrivit căruia, neologismele trebuie supuse acţiunii unor legi fonetice încheiate de mult), opunându-le legile dezvoltării obiective ale limbii, ideea unei limbi literare întocmite pe baza limbii populare. Ca mai toţi marii cărturari ai vremii, şi Maiorescu gândea că scriitorii, creatorii de limbă, au un rol hotărâtor în privinţa alegerii neologismelor, condamnând folosirea lor abuzivă, ele fiind necesare în limbă doar când denumesc noţiuni noi, iar eliminarea tuturor cuvintelor slave populare şi înlocuirea lor cu altele latino-romanice ar duce la crearea unei limbi literare artificiale, mai considera criticul.

Un merit de iniţiator şi îndrumător al lui Titu Maiorescu în lingvistica românească este prezentarea pentru prima dată, la noi, pe baze ştiinţifice, a importanţei limbii în crearea literaturii artistice; astfel, în studiul *Poezia română*, din 1867, el a relevat caracterul popular al limbii, relaţia strânsă dintre fondul operei şi limba în care aceasta este scrisă, analizând creaţiile lui Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Goga, Sadoveanu, Ioan Popovici Bănăţeanu, Victor Vlad Delamarina…; observaţiile de-acum ale lui Maiorescu asupra stilului şi limbii operelor literare aveau să fie continuate şi completate, în secolul al XX-lea, de Ovid Densusianu, Tudor Vianu…

În paralel cu lupta dusă pentru stabilirea unei ortografii fonetice unitare, Maiorescu dorea ca limba română să-şi păstreze caracterul naţional şi popular, să fie folosită corect în comunicarea orală şi scrisă; apoi a fost interesat şi de felul în care era folosită limba noastră în presa românească din Imperiul habsburgic, aducând în discuţie problema românilor din afara graniţelor, dorind unitatea acestora prin limbă. Pe această linie, un studiu valoros al lui Titu Maiorescu este şi *Limba română în jurnalele din Austria,* din 1868, în care dezbătea probleme de

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

limbă literară, chestiuni ce făceau referire la stilul publicistic, combătând numeroasele „impurităţi" de limbă şi stil din textele tipărite în periodicele din Transilvania şi Bucovina, care abuzau, în mare parte, de calcuri după germană, „germanizarea limbii prin traduceri literale" (a analizat stilul şi expresiile periodicelor româneşti din Austro-Ungaria: „Albina", „Telegraful român", „Federaţiunea", „Transilvania", „Concordia", „Familia"…). Maiorescu se ridica împotriva stilului greoi, exagerat, nefiresc, observând că stilul publicistic era lipsit de originalitate, fiind introduse cuvinte noi în locul celor vechi cu acelaşi înţeles, iar transpunerea mecanică a unor cuvinte şi expresii dintr-o limbă în alta, era considerată de criticul junimist o sursă de erori grave. Maiorescu va vorbi şi despre caracterul obiectiv şi obligatoriu al structurii limbii, nimeni neavând dreptul s-o modifice şi va insista asupra rolului decisiv al uzului popular faţă de creaţiile artificiale ale ziariştilor români din Austro-Ungaria.

Criticul a satirizat cu vehemenţă, în studiul *Beţia de cuvinte,* din 1873, folosirea tautologiilor, a cuvintelor improprii limbii, a pleonasmelor, abuzul de neologisme şi de fraze bombastice, prezente într-un stil diluat, ce ascunde fondul de idei,în „Revista contemporană". Titu Maiorescu nu face o analiză detaliată a limbii folosite în această revistă, ci alege un element specific de natură stilistică, pe care îl numeşte „beţia de cuvinte", aducând în discuţie şi numărul prea mare de cuvinte folosite, întrebuinţarea cuvintelor seci, pierderea şirului logic... Neputând analiza limba tuturor periodicelor vremii, s-a oprit la „Revista contemporană", una dintre cele mai pretenţioase pe atunci, dorind să tragă un semnal de alarmă, vizavi de bombasticismul, superficialitatea şi falsa erudiţie ce ameninţau scrisul românesc.

O problemă lingvistică deosebită în dezvoltarea limbii române, în secolul al XIX-lea, a fost aceea a neologismelor, cei mai mulţi dintre cărturarii români luând atitudine faţă de acestea, unii le-au acceptat, considerându-le un proces normal în dezvoltarea limbii, alţii s-au împotrivit pătrunderii lor, susţinând că limba noastră trebuie să-şi creeze cuvinte noi, din resurse proprii. Problema neologismelor a fost un subiect aprins în discuţiile junimiştilor, (Iacob Negruzzi era ostil pătrunderii acestora în limbă) şi a constituit tema principală a articolului *Neologismele,* din 1881, o prezentare sistematică a lui Maiorescu asupra modalităţii de îmbogăţire a limbii noastre literare cu termeni neologici, chiar dacă la început şi el a fost împotriva neologismelor, ridicând pentru prima dată această problemă în 1872, în studiul-program *Direcţia nouă*, pe care le considera „o adevărată îmbolnăvire literară". În 1881, în „Convorbiri literare", Maiorescu a publicat studiul *În contra neologismelor,* reprodus apoi cu titlul *Neologismele.* El a fost adversarul numai al acelor neologisme care nu erau necesare în limbă sau care erau nepotrivite cu structura lexicului românesc, considerând că neologismele trebuie să se adapteze la specificul fonetic şi gramatical al limbii române. I-a combătut pe cei care introduceau cuvinte străine pentru noţiuni pentru care românii aveau cuvinte potrivite şi pe cei care traduceau expresii străine ce nu aveau niciun sens în limba noastră şi a formulat patru reguli cu privire la adoptarea neologismelor şi la locul cuvintelor slave, culte sau populare, în limbă: prima regulă se referă la excluderea din scrierile bisericeşti a acelor slavonisme care coexistă cu unele cuvinte moştenite; a doua regulă face trimitere la inutilitatea neologismelor pentru care avem în limbă corespondente vechi româneşti; regula următoare se referă la originea, izvorul neologismelor

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

necesare în română, limba franceză, de preferinţă, considera Maiorescu, iar regula a patra revine la problema slavonismelor, a raportului lor cu neologismele. În încheierea articolului său, a subliniat încă o dată relaţia strânsă dintre cuvinte şi sensurile lor şi a crezut că este bine să se opună neologismelor „de prisos", recunoscând că sunt şi neologisme necesare, antineologismul maiorescian fiind unul critic şi relativist, nu absolut şi dogmatic.

O privire critică asupra dezvoltării lingvisticii româneşti, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost făcută în partea a doua a lucrării *Literatura română şi străinătatea*, din 1882, cu un adaos în 1908, în care Maiorescu vorbea despre dezvoltarea istoriei şi filologiei româneşti, amintind de studiile lui Alexandru Lambrior, Vasile Burlă, Mozes Gaster, de culegerea de documente a lui Eudoxiu Hurmuzachi, de *Arhiva istorică a României* şi despre *Cuvente den bătrâni*, de B. P. Hasdeu, despre *Crestomaţia sau Analectele literare,* deTimotei Cipariu, dar şi despre *Dicţionarul etimologic* al lui Alexandru Cihac; în adaosul de la 1908, releva studiile de slavă veche ale lui Ion Bogdan, documentele publicate de Nicolae Iorga, dar şi *Bibliografia românească veche* a lui Bianu – Hodoş, elogiind, deopotrivă, contribuţiile lui Sextil Puşcariu, Alexandru Philippide şi Ovid Densusianu la dezvoltarea filologiei româneşti.

În nota adăugată în ediţia 1908-1915 a *Criticelor,* la studiul *Literatura română şi străinătatea,* Maiorescu a urmărit şi evoluţia editării *Dicţionarului Academiei,* început de Hasdeu, continuat de Alexandru Philippide şi apoi, după 1906, de Sextil Puşcariu.

În lucrarea *Oratori, retori şi limbuţi*, 1902 (la aproape 30 de ani de când analizase „beţia de cuvinte" în „Revista contemporană"), Maiorescu se pronunţa şi împotriva falsei oratorii a liberalilor vremii, „tribuni ai cuvântului", împotriva unei frazeologii goale şi a beţiei de cuvinte, folosite doar pentru a impresiona un auditoriu neautorizat, prin facilitatea improvizaţiei, prin tenacitatea de a debita ore întregi o retorică bombastică, prin abuz de franţuzisme, acorduri incorecte şi construcţii defectuoase. Arta portretistică a lui Maiorescu constă în prezentarea chipului moral al oratorului, retorului şi limbutului, criticul reuşind să sporească exigenţele faţă de cuvântul vorbit şi să contribuie în acest mod la creşterea nivelului general al limbii române literare.

Titu Maiorescu a sprijinit toate iniţiativele privitoare la studiul limbii române, a acordat o mare atenţie elaborării *Dicţionarului Academiei Române*, propunând Academiei, în anul 1884, să-i încredinţeze lui B. P. Hasdeu elaborarea lucrării, în ciuda discuţiilor contradictorii pe care le-a avut cu acesta.

În ceea ce priveşte redactarea *Gramaticii limbii române*, o altă misiune importantă a Academiei, Maiorescu a avut unele reţineri, considerând că mai întâi trebuie întocmit *Dicţionarul* şi abia după finalizarea acestuia erau întrunite condiţiile pentru redactarea gramaticii limbii noastre. Între timp au apărut gramatica lui I. Manliu, în 1895, *Gramatica română,* a lui H. Tiktin, în 1896, ce nu avea să fie depăşită decât în 1954, prin apariţia *Gramaticii Academiei R.P.R.* şi apoi, prin apariţia tratatului de gramatică, într-un volum, *Limba română*, în anul 1956.

Studiile sale de estetică şi critică literară făceau referire la stilul poetic, varianta funcţională a limbii române, amintind de faptul că limba îşi îndeplineşte principala ei funcţie, aceea de mijloc de comunicare, şi în poezie, Maiorescu realiza distincţia dintre cuvintele

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

„concrete” şi cele „abstracte”, cele dintâi fiind de preferat. De asemenea, critica abuzul de diminutive şi opunea poezia populară, poeziei culte, ce abuza de diminutive. A arătat în mod ştiinţific legătura strânsă dintre limbă şi cultură, urmărind felul cum trebuie utilizată limba în creaţia culturală.

Maiorescu a urmărit în permanenţă cultivarea şi studiul limbii române, a combătut vehement instituţiile culturale care îndepărtau limba de mersul ei firesc, de evoluţia şi dezvoltarea ei normală, pe baza limbii populare, în prim plan aflându-se Academia Română, care trebuia să stabilească reguli pentru scrierea limbii române şi Ministerul Instrucţiunii, care a hotărât să introducă în şcoli un sistem ortografic propriu, împiedicând astfel dezvoltarea lingvisticii, în general şi a limbii, în special; a fost la fel de critic şi cu lingviştii români, a căror activitate a urmărit-o îndeaproape, exprimându-şi puncte de vedere dintre cele mai juste, a avut contribuţii importante în promovarea principiilor lingvisticii moderne, ca adept al şcolii istorice şi comparatiste; au rămas până azi în lingvistica noastră ideile remarcabile maioresciene, privitoare la principiile ortografiei fonetice, la caracterul obiectiv şi popular al limbii, la relaţiile strânse dintre limbă şi naţionalitate, limbă şi cultură, cuvânt şi noţiune, la mobilitatea vocabularului, la stabilirea structurii gramaticale a limbii, la teoria neologismelor...

Titu Maiorescu a avut un rol decisiv în rezolvarea unora dintre cele mai dificile probleme ce vizau limba română, deşi nu a fost un lingvist adevărat, ci doar un om cu o bogată cultură generală, capabil să surprindă evoluţia fenomenului cultural românesc, în totalitate. Pornind de la ideea că limba literară se creează şi se dezvoltă pe baza celei comune populare, a putut să ofere soluţii în probleme diverse ce se refereau la neologisme, la slavonisme şi la întrebuinţarea limbii române literare în poezie şi proză, presă şi discursuri. El a ştiut să reţină şi să folosească cele mai valoroase idei ale învăţaţilor unei generaţii precedente pentru cultivarea limbii române (Kogălniceanu, Russo, Negruzzi, Alecsandri, Odobescu…), intuind confirmarea lor ulterioară de către practica scrisului în limba română, în ziarele şi revistele vremii („Dacia literară”, „Propăşirea”, „România literară”, „Revista română”…), a contribuit la dezvoltarea limbii române literare şi a lingvisticii româneşti prin articolele şi studiile sale, scrise timp de peste patru decenii. A fost un critic necruţător, un spirit lucid, a luptat cu numeroase tendinţe nesănătoase ale timpului său: latinism, italienism, purism, beţie de cuvinte, germanisme şi franţuzisme…, iar în paginile revistei „Convorbiri literare”, care a apărut neîntrerupt zeci de ani şi unde au scris cei mai de seamă scriitori ai epocii, Maiorescu nu a dus numai o luptă de principii teoretice, ci a formulat judecăţi de valoare, a analizat oamenii şi lucrările lor.

BIBLIOGRAPHY:

Gr. Brâncuş, *Titu Maiorescu şi problemele limbii*, în Limba română, XIII, nr. 5, 1964, Bucureşti, pg. 483-493.
Paul Georgescu, *Titu Maiorescu – critic literar*, în „Viaţa românească”, nr. 12, 1963, Bucureşti.

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)

D. Macrea, *Titu Maiorescu şi problemele limbii române*, în Cercetări de Lingvistică, an IX, nr. 1 (ian.-iunie), 1964, Bucureşti, pg. 5-34.
Lui Titu Maiorescu omagiu, Bucureşti, 1900.
Titu Maiorescu, Din *Critice,* Studiu introductiv de Liviu Rusu, Ediţie îngrijită de Domnica Filimon-Stoicescu, Bucureşti, Editura Tineretului, 1967.
Lazăr Şăineanu*, Istoria filologiei române*, Bucureşti, ediţia I, 1892, ediţia a II-a, 1895.
Aida Todi, *Contribuţia lui Titu Maiorescu la dezvoltarea limbii române literare*, în Analele Universităţii Ovidius, Constanţa, vol. XIV, nr. 269-274, 2003.

BDD-V1586 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:47 UTC)